

Sibīrijas draudzība

Lietuviete Gražina Gaidiene bija studējusi franču valodu Sorbonnā, dzīvoja Lietuvas senajā pilsētā Kauņā un strādāja par skolotāju. Viņas vīrs Antanas Gaidis (Antans Gaidys) bija arestēts par pretpadomju darbību 1945. gadā. Gražinu deportēja 1948. gadā uz Krasnojarskas apgabala Ingašas rajona Zavodovkas mežsaimniecības Novostroikas nometni. Tur viņa sadraudzējās ar latvieti Sofiju Mildu Melderi, kas ar trim bērniem 1941. gada 14. jūnijā bija izsūtīta no Tukuma apriņķa Tumes pagasta "Biržjāņiem". Viņas vīrs Fricis Melderis – turīgu māju saimnieks un aizsargu organizācijas biedrs – bija no ģimenes atšķirts, nosūtīts uz VJATLAGu un miris, tikai Sofija to nezināja. Abas Sofijas meitas – padsmiņieces Lida un Dzidra – 1946. gada rudenī bija mērojušas simtiem kilometru garo ceļu cauri taigai uz Krasnojarsku, lai ar tā saukto bērnu vilcienu atgrieztos Latvijā. Sofijas dēliņš Jānis Gražinai atgādināja par pašas bērniem, kas bija palikuši Kauņā māsas ģimenē.

Sofija un Fricis Melderis. 1934. gads. Fotografārs nezināms.
TMNM Pgm 8947

Sofija and Fricis Melderis. Year: 1934. Photographer: unknown.
TMNM Pgm 8947

Siberian friendship

Lithuanian Gražina Gaidiene had studied French in Sorbonne, was living in the ancient city of Kaunas in Lithuania, and worked there as a teacher. Her husband Antanas Gaidys was arrested for anti-Soviet activities in 1945. Gražina was deported in 1948 to Krasnoyarsk Oblast, Ingash District, to the Novostroika GULAG camp in Zavodovka forestry. There she became friends with a Latvian named Sofija Milda Meldere, who with her three children on June 14th, 1941, had been deported from the Tukums District, Tume Parish, farm “Biržjāņi”. Her husband Frīcis Melderis – a wealthy real-estate owner and member of the Home Guard organization – was separated from the family, sent to Vyatlag GULAG camp, and had died there without his wife knowing of his fate. Both of Sofija’s daughters, the teenage girls Lida and Dzidra, in the autumn of 1946 had travelled a road hundreds of kilometres long, through the taiga to Krasnoyarsk, to

board the so-called ‘children’s train’ back to Latvia. Seeing Sofija’s son, Jānis, Gražina was reminded of her own children who were left behind with her sister in Kaunas.

Gražina Gaidiene (1. no kreisās), Gražinas māsa Danute (3. no kreisās), Gražinas vīrs Antans Gaidis (4. no kreisās) Lietuvā. 1937. gada 27. jūnijs. Fotografārs nezināms

Gražina Gaidiene (first on the left), Gražina’s sister Danute (third from the left), and Gražina’s husband Antanas Gaidys (fourth from the left) in Lithuania. June 27, 1937. Photographer: unknown

Gražinas apsveikums Sofijai

Tukuma muzejā glabājas vēstule uz bērza tāss,¹ ko savai likteņa biedrei un kaimiņienei izsūtījumā – latvietei Sofijai Mildai Melderei (1899-1988) – vārda dienā (Mildās) izgatavojusi skolotāja no Kauņas, lietuviete Gražina Gaidiene (1911-1989). Abas sievietes bija izsūtītas tādēļ, ka viņu vīri notiesāti par pretpadomju darbību, un abas satikās, vācot sveķus Krasnojarskas apgabala Ingašas rajona Zavodovkas mežsaimniecības Novostroikas nometnē 1948. gada pavasarī.

Apsveikums datēts ar 1949. gada 15. maiju. Tā vienā pusē redzams Gražinas Gaidienes krāsains zīmējums, otrā pusē – lietuviešu dzejnieka Mairoņa dzejoļa tulkojums krievu valodā.

1989. gada martā Tukuma muzejā (to-reiz – Tukuma mākslas un novadpētniecības muzejs) notika izstāde, kuras ietvaros pirmo reizi tika skarta deportāciju tēma un represiju nozīme kolektivizācijas procesā.

Izstāde bija labi apmeklēta, daudzi cilvēki dāvināja muzejam tādas vēstures liecības, par kurām iepriekš nebija informācijas. Sofija bija saglabājusi mazo vēstulīti uz bērza tāss, un viņas vecākā meita Biruta to 1989. gada 2. jūnijā uzdāvināja muzejam.

Sofija Milda bija dzimusi 1899. gadā Vecmoku pagasta „Meļķos” Otto Sila ģimenē. Vēlāk ģimene dzīvoja Tumes pagasta „Kalnājānos”. Sofija ieprecējās turīgās kaimiņu mājās „Biržjānos”. Saimniecībā bija visa nepieciešamā tehnika: 5 lauksaimniecības mašīnas, 4 rati, 2 ragavas, 3 arkli, 2 ecēšas, 14 govīs, 4 cūkas, 10 aitas, 4 zirgi.³

1940. gada rudenī, kad sākās Zemes reforma un lielajām saimniecībām atņēma zemi, „Biržjāņu” platības samazināja vairāk nekā uz pusi: no 65 uz 30 hektāriem. 1940. gada 15. oktobrī vietējais varasvīrs Ansis Freimanis veica saimniecību uzskaiti un konstatēja, ka Melderiem ir 13 govīs, 8 cūkas, 6 aitas, 4 zirgi, turklāt saimniecībā

15/V 49

Novostroika - Sibīrija

Mīļa Kundze,

Mana dzimtene pakalni, bērzi un lauki, Debesis
ziedošu linu zilumā.

Dzimtenes smarža maiga un salda līdz sāpēm –
Saulrietā stundā, kad pār laukiem klusums.

(Maironis – Lietuvas dzejnieks)

G. Gaidiene

May 15, 1949

Novostroika, Siberia

Dear Kundze:

My motherland, hillocks, the birches and fields,
The sky which is as blue as blossoming flax.

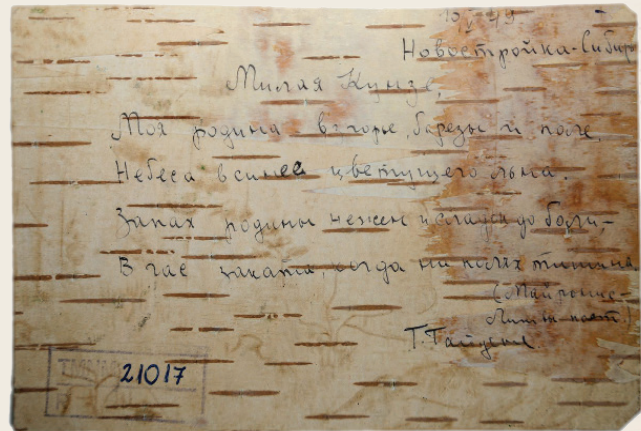
The smell of my motherland, so gentle and sweet
So painful at sunset when the fields lay silent.

(Lithuanian poet Maironis)

G. Gaidiene

Lietuviešu skolotājas Gražinas Gaidienes apsveikums Sofijai
Mildai vārda dienā. Kaimiņienei Krasnojarskas apgabala Inga-
šas rajona Zavodovkas mežsaimniecības Novostroikas nometnē.
1949. gada 15. maijs. TMNM 21017

Greeting card sent by Lithuanian teacher Gražina Gaidiene for
her neighbour Sofija Milda on her Name Day. May 15, 1949.
TMNM 21017

nodarbināti 3 pusgada strādnieki.⁴ Šķiet, ka saimniecību uzskaites dati tika izmantoti, kad jaunās varas iestādes gatavoja kulu un „sociāli kaitīgu elementu sarakstus”.

Ziņojumu par tā sauktajiem kulakiem bija uzrakstījis kāds P. Neimanis. Tajā pieminēts arī Fricis Melderis. Ziņotājs rakstīja, ka PSRS Augstākās Padomes vēlēšanās, kas notika 1941. gada 12. janvārī, vairāki vietējie iedzīvotāji, piemēram, Valda Freimaņa saimniecības „Padegu” iedzīvotāji, nav piedalījušies. Viņš arī rakstījis, ka Tumes bagātie saimnieki pulcējas Jaunmokās „Padegās”, „Lielčomās”, „Kalna-Ķellēs” un „Tintaros” un par kaut ko runā, un ka aizsargs Fricis Melderis un Tumes aizsargu priekšnieks Valdis Freimanis kopā ar policistu Bukbinderu piedalījies kratišanās 1934. gadā – drīz pēc Ulmaņa puča. Fricis Melderis esot pildījis tikai sarga funkcijas, neko citu, bet Ansis Freimanis esot stāstījis, ka Valdis Freimanis puča laikā sitis strādniekus.⁵

1941. gadā deportēto vīriešu krimināllietās šādi ziņojumi nereti tiešām ir atrodam, un tas vedina domāt par plānveidīgu materiālu vākšanu un gatavošanos akcijām pret tā sauktajiem sociāli kaitīgajiem elementiem.

Kontrrevolucionārs Fricis Melderis

Fricis Melderis apcietināts 1941. gada 14. jūnijā un kopā ar ģimenes locekļiem – sievu Sofiju Mildu, 1929. gadā dzimušo meitu Lidu Birutu, 1932. gadā dzimušo meitu Dzidru un 1940. gadā dzimušo dēlu Jāni – aizvests uz staciju „Tukums I”, lai deportētu no Latvijas PSR teritorijas uz attāliem Krievijas rajoniem.⁶ Izziņā par Tumes pagasta „Biržjāņu” kulaku saimniecības izveidajiem cilvēkiem bija ierakstīta arī Friča māte – 1858. gadā dzimusī Trīne Meldere, kura tomēr netika izvesta.⁷

Lēmumu par Friča Meldera un viņa ģimenes kā sociāli kaitīgu elementu izsūtīšanu parakstījis Iekšlietu tautas komisariāta Tu-

kuma aprinča līdzstrādnieks Lasteniekš un uz tā savu apstiprinājumu uzlicis Valsts drošības tautas komisariāta Tukuma aprinča daļas priekšnieks P. Leimans. Dokuments datēts ar 1940. gada jūniju, nenorādot datumu.⁸ Dokumenta noraksts krievu valodā atrodas Friča Meldera lietā un, iespējams, sagatavots piecdesmito gadu sākumā, kad notika Meldera lietas pārbaude.

Lēmumu par 1894. gada 27. janvārī (pēc vecā stila) dzimušā kulaku saimniecības īpašnieka Friča Meldera Friča dēla apcietināšanu parakstījis Valsts drošības tautas komisariāta Tukuma aprinča daļas operatīvais pilnvarotais Stūris 1941. gada 5. jūnijā, pamatojoties uz Tukuma aprinča vecākā sagatavotu anketu, kas datēta ar 1940. gada 15. oktobri. Lēmumā norādīts, ka Fricis Melderis ir kulaku saimniecības īpašnieks, bijis Tumes pagasta aizsargu nodaļas priekšnieks (1935-1937) un 11. Tukuma Aizsargu pulka grupas komandieris (1937-1940), piedalījies kratīšanās kreisi noska-

notu personu dzīvesvietās un saņēmis fašistiskās valsts apbalvojumus: Triju Zvaigžņu ordeņa 1. pakāpes Goda zīmi (1929) un Nopelnu krustu (1939).⁹

Kratīšanas orderi, kas datēts ar 14. jūniju, parakstījis Valsts drošības tautas komisariāta Tukuma aprinča daļas priekšnieks P. Leimans.¹⁰

Lēmums par drošības līdzekļa izvēli attiecībā uz Frici Melderi pieņemts tikai 1941. gada 8. septembrī, kad viņš atradās VJATLAG 11. lagpunktā. Lēmumā uzrādīta apsūdzība pēc Krievijas Federatīvās Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodeksa 58. panta 2. punkta – par piedalīšanos Ulmaņa apvērsumā. Pamatojoties uz to, ka Fricis Melderis, atrodoties brīvībā, varētu izvairīties no tiesas, pieņemts lēmums viņu turēt ieslodzījumā.¹¹

1941. gada 8. septembrī pulksten 18.00 notikusi Friča Meldera iztaujāšana, kas bi-

jusi nedaudz ilgāka par divām stundām un beigusies pulksten 20.15. Protokols aizpildīts krievu valodā. Kā lasāms protokolā, izmeklētājs noskaidrojis, ka pirms Latvijas PSR nodibināšanas Melderim piederēja 65 hektāri zemes, bet Zemes reformas rezultātā šī platība samazināta līdz 30 hektāriem. Saimniecībā bija visas nepieciešamās lauksaimniecības mašīnas un inventārs, kā arī ēkas, tika turētas 12 govīs, 4 zirgi un 20 sūkļopi. Protokolā norādīts, ka saimniecībā bijuši divi algoti strādnieki, bet vasaras laikā ņemti vēl divi papildu darbinieki. Izmeklētājs izdibinājis, ka Melderis pabeidzis pagasta skolu, dienējis cariskās Krievijas armijā 4. Latviešu strēlnieku pulka sastāvā (1915-1918), bet Sarkanajā armijā nav bijis. 1922. gadā kļuvis par aizsargu un dienējis 11. Tukuma aizsargu pulkā līdz pat 1940. gadam.¹²

Pratināšanas laikā operatīvais pilnvarotais lielu interesi izrādījis par politisko sis-

tēmu buržuāziskajā Latvijā un Friča Melderera pratināšanas protokolā ierakstījis, ka Aizsargu organizācija kara laikā cīnās pret ārējo ienaidnieku, bet miera apstākļos darbojas kā policijas palīgs cīņā pret iekšējiem ienaidniekiem, tai skaitā pret komunistiem. Savukārt Zemnieku Savienības kā politiskās partijas mērķis ir „aizstāvēt kulaku lietu”.¹³ Protokolā fiksēts, ka, būdams Tumes pagasta aizsargu nodaļas priekšnieks, Melderis piedalījies kreisi noskaņotā Anša Freimaņa arestēšanā. Pēc protokola noprotams, ka pratinātājs mēģinājis noskaidrot, vai Melderis ir nodevis varas iestādēm Freimani, vai sitis viņu kratīšanas laikā, kādas lietas izņemtas kratīšanas laikā. Melderis atbildējis, ka kratīšanas laikā nodrošinājis apsardzi kopā ar policistu un redzējis, ka izņemtas kaut kādas grāmatas, bet sitis nevienam nav. Tad pratinātājs vaicājis, vai Melderis ir piedalījies 1934. gada 15. maija apvērsumā un ir sitis strādniekus. Melderis atbildējis, ka bijis komandēts uz Rīgu ap-

sargāt dažādus objektus, bet strādniekus nav sitis. Vēl viens sarunu temats bijis saistīts ar pretpadomju darbību. Pēc protokola teksta nojaušams, ka operatīvais pilnvarotais vēlējies, kaut Melderis būtu veicis kādas pretpadomju darbības pēc Latvijas PSR izveidošanas, tomēr Melderis atbildējis, ka strādājis savā saimniecībā, nav nodarbojies ar pretpadomju pasākumiem un padomju vēlēšanās ir piedalījies tāpat kā visi citi iedzīvotāji.¹⁴

Lai arī sarunas saturs bijis šāds, apsūdzība par aktīvu darbību fašistiskā (tas ir, Aizsargu) organizācijā (1922-1940), iesaistīšanos Zemnieku savienībā (1930-1934) un cīņā pret revolucionāro kustību Fricim Melderim uzrādīta pratināšanas dienā – 8. septembrī.¹⁵

Protokols par izmeklēšanas pabeigšanu uzrakstīts 1941. gada 8. septembrī, un tajā Melderis parakstījies, ka pēc būtības neko tajā nevēlas papildināt.¹⁶ Apsūdzība kula-

kam Fricim Melderim uzrādīta 1942. gada 6. februārī, un par kontrrevolucionāru darbību pieprasīts augstākais soda mērs – nošaušana.¹⁷

Kā notikumi risinājušies tālāk, īsti nav zināms, bet Friča Meldera lietā glabājas Ārstu komisijas 1942. gada 10. marta lēmums par invaliditātes II grupas piešķiršanu.¹⁸ Akts par Friča Meldera nāvi no plaušu tuberkulozes sastādīts 1942. gada 20. maijā.¹⁹ Pēdējais ieraksts Meldera lietā izdarīts 1942. gada 14. decembrī – secināts, ka apsūdzētais miris 20. maijā.²⁰

Sofija un viņas bērni – sociāli kaitīgi elementi

Friča un Sofijas vecākā meita Biruta, kurai izvešanas brīdī bija 12 gadi, atceras, ka 1941. gada 14. jūnijā pulksten piecos no rīta viņu mājās „Biržjānos” ieradās vietējais varasvīrs Kārkliņš un kāds ar šauteni bruņots karavīrs. Viņi teica, ka būs jābrauc uz

Krieviju, un lika sajūgt zirgu un ātri salikt nepieciešamo apģērbu un pārtiku pāris dienām. Biruta stāstīja, ka tanī brīdī viņi neko nesaprata un arī vēlāk neviens neko vairāk nepaskaidroja. Viņus aizveda uz staciju. Tēvu atšķīra nost un ievietoja vagonā pie citiem vīriešiem.²¹

Sofija ar bērniem – divpadsmitgadīgo Lidu Birutu, deviņgadīgo Dzidru un tikai vienu gadu veco Jāniti – vagonā pavadīja vairākas nedēļas. Kā liecina arestētās Sofijas anketa, nometinājuma vietā viņi ieradās 1941. gada 12. jūlijā.²² Melderi nonāca Lielās-Murtinskas rajonā.²³

Vietējie iedzīvotāji atbraucējus uzņēma naidīgi, klaji izrādīja nicinājumu, apsaukāja par fašistiem, slepkavām. Sādžā valdīja nabadzība, izvestajiem sāka trūkt ēdamā. Kolhozs pārtiku nedeļa, pašiem bija jāmeklē uz lauka kādi graudi vai kartupeļi. Sofija Milda Meldere līdzīgi citiem latviešiem sāka mainīt līdzpaņemtās drēbes pret pārtiku.

Vietējie tādu veļu un zīda zeķes redzēja pirmo reizi mūžā un labprāt mainīja pret piena krinku [Podu. – A. O.] vai kartupeļu bļodiņu.

1942. gada 8. februārī Sofiju ar bērniem pārvietoja uz Lejas-Ingašas rajonu.²⁴ Pavasarī Biruta, kurai jau bija 13 gadi, sāka strādāt mežā kopā ar māti, lai nopelnītu pieaugušo maizes normu. Bērniem maizes norma bija 200 grami, bet pieaugušajiem 400 grami.²⁵ Maize bija pusjēla, melna un sāļa, bet likās ļoti garšīga. Strādājot mežā, Biruta palīdzēja uzturēt ģimeni. Mazā Dzidra pieskatīja brāli Jāni un vāca ģimenei ogas, tējas un meža ķiplokus, lai sagatavotos ziemai.²⁶ Meitenes iemācījās pīt vizes no bērzu tāsīm. Izsūtītie bērzu tāsīs izmantoja arī papīra vietā; uz tām rakstīja un zīmēja. Nebija ne papīra, ne zīmuļu, ne arī skolas. Visapkārt tikai nepārskatāma drūma taiga.

1943. gada ziema bija visgrūtākā. Valdīja šausmīgs aukstums un bads. Cilvēki mira

cits pēc cita. Smago laiku izturēt palīdzēja tautasdziesmas, ko izsūtītie dziedāja, gan meža darbos ejot, gan tumšajos vakaros pie krāsns sildoties. Kara pēdējā gadā kāda izsūtīto ģimene saņēma pirmo vēstuli no Latvijas, no Rīgas. Tovakar visi pulcējās kopā. Vēstule gāja no rokas rokā. Pēc kāda laika arī Sofija saņēma vēstuli no radiem Latvijā. To glabāja kā lielu dārgumu, tās tekstu visi ģimenes locekļi zināja no galvas. Beidzot atnāca arī pirmā paciņa ar pārtiku. Atverot mazo kastīti un attinot taukotos pergamenta papīrus, Sofija žāvētas gaļas vietā ieraudzīja ietītus ķieģeļus. Kāds pasta darbinieks bija kastīti atvēris.²⁷

Zavodovkas mežsaimniecības nometnēs dzīvoja daudzas 1941. gada 14. jūnijā no Tukuma apriņķa izsūtīto ģimenes. 1946. gada rudenī paklīda runas par to, ka bērni, kuru vecāki miruši, varēs atgriezties dzimtenē. Latvijas PSR Izglītības ministrijas ierēdne Lūse bija devusies uz Krasnojarsku, lai no-

organizētu ešelonu bāreņu pārvešanai. Rezot, kādos apstākļos dzīvo izsūtītie, viņa neatraidīja arī tos bērnus, kam bija mam-

Sofija ar bērniem Lidu, Dzidru un Jāni Sibīrijā neilgi pirms Birutas un Dzidras atgriešanās Latvijā. 1945. gads. Fotogrāfs nezināms. TMNM 40391

Sofija with her children, Biruta, Dzidra and Jānis, in Siberia not long before Biruta and Dzidra returned to Latvia. Year: 1945. Photographer: unknown. TMNM 40391

mas vai kam bija vairāk par 16 gadiem. No Zavodovkas mežsaimniecības aizbrauca Aunu, Štelfu, Kreichbergu, Ulmaņu, Grīnhofu, Kalnaķivuļu, Binavu, Jakobsonu, Melderu un Kravaļu bērni.²⁸

Kā liecina Sofijas nopratināšanas protokols, kas rakstīts 1954. gada 17. martā par bērnu nosūtīšanu uz Latviju, informāciju par ešelona formēšanu no Krasnojarskas atveda kāds bijušais Zavodovkā dzīvojušais nometinātais uzvārdā Lielais. Ziņas par to, ka visi latviešu bērni var braukt mājās, izplatījās strauji.²⁹ Mātes saviem bērniem sapakoja sainīšus ar ēdamo un dažām drēbēm un palaida vienus tālajā ceļā uz Latviju.

Lida Biruta un Dzidra no nometnes izgāja 6. novembra naktī. Viņas gāja kājām 50 kilometrus līdz Kanskas stacijai, tad ar preču vilcienu aizbrauca uz Krasnojarsku, paspēja iekāpt bērnu ešelonā un 17. novembrī jau bija Latvijā.³⁰

Ceļš uz mājām bija ilgs, un līdzī dotā pārtika bija beigusies. Rīgā, Šķirotavas stacijā, bērniem iedeva tējas krūzi un maizes gabaliņu, kas viņiem likās lielākais gardums. Iebraukušas ar vilcienu Tukumā un uzgājušas augšā pa kalnu, Biruta un Dzidra saprata, cik ļoti dažos gados pilsēta izmainījies. Brīvības laukums bija pārdēvēts par Sarkano laukumu, bet Vecmoku iela par Sarkanarmijas ielu. Meitenes devās pie radu tantes, kas dzīvoja Talsu ielas galā, un redzēja, kā nojauc vairākas vecās koka mājas, kur līdz 1941. gadam dzīvojušas daudzas ebreju ģimenes.³¹

Vēlāk Biruta un Dzidra pārcēlās uz dzīvi pie vecmāmiņas – mātesmātes, kas dzīvoja Tumes „Kalnjāņos”.³² 1948. gada pavasarī jau bija fiksēta Birutas Melderes sarakste ar Sofiju, kas tolaik vēl dzīvoja Zavodovkas mežsaimniecībā Kučerovo sādžā. Tukuma apriņķa Iekšlietu daļas priekšnieks Antonovs pieprasījis Lejas-Ingāšas rajona

Kopā ar vecākiem izsūtītie Tukuma apriņķa bērni Sibīrijā, Zavodovkas mežsaimniecībā. 1945. gada 5. jūnijs. Fotogrāfs nezināms. TMNM Pgm 8952

Children who were deported from the district of Tukums together with their parents, at Zavodovka forestry. June 5th, 1945. Photographer: unknown. TMNM Pgm 8952

Iekšlietu daļas priekšniekam ar aģentūras palīdzību noskaidrot, vai „netiek sūtīti kon-
trmaterāli”.³³

1949. gada ziemā Sofija dzīvoja Novostro-
oikas nometnē. Dēlam Jānim bija deviņi
gadi, bet mācīties nebija iespēju. 1949. gada

Dzidra (2. rindā 1. no labās) un Biruta (2. rindā 3. no labās) Si-
birijā. 1946.gada jūnijs. Fotogrāfs nezināms. TMNM Pgm 8951

Dzidra (second row first from the right) and Biruta (second row
third from the right) in Siberia. June 1946. Photographer: unknow-
wn. TMNM Pgm 8951

25. februārī aizpildīta Sofijas reģistrācijas
anketa, kur norādīts, ka viņa dzimusi Vec-
moku pagasta „Meļkos”, ka abi ar dēlu Jāni
dzīvo Novostroikā, bet abas meitas – Tumes
pagasta „Kalnjānos”.³⁴ Tajā pat dienā viņa
parakstījusi apliecinājumu, ka regulāri re-
ģistrēsies vietējā milicijas nodaļā. Viņas lietā
saglabājušās reģistrācijas lapas par 1950.,
1951., 1952. un 1953. gadu. Acīmredzot
Sofija uzdrošinājusies pārkāpt noteikto
kārtību un mēģinājusi meklēt dēlam skolu.
1950. gada 10. jūlijā Sofija ieradusies Ta-
bagašetas nometnē.³⁵ 1950. gada 20. mai-
jā rakstīts rīkojums sameklēt Sofijas dēlu
Jāni.³⁶ 1951. gada 23. novembrī viņa pa-
rakstījusi kārtējo apliecinājumu, ka nemi-
nīs dzīves vietu un regulāri reģistrēsies,³⁷
bet 1951. gada 4. decembrī Krasnojarskas
apgabala 1. speciālā daļa pieprasījusi 4. no-
daļai ziņas par ieslodzītās Sofijas Melderes
un viņas dēla atrašanās vietu.³⁸

1952. gadā sākās izmeklēšana par to,
kāpēc 1941. gadā uz Sibīriju nav izsūtī-

ta Friča māte Trīne Meldere. Lejas-Ingašas rajona Iekšlietu daļas priekšnieks 2. aprīlī pieprasījis Tukuma rajona Iekšlietu daļas priekšniekam informāciju.³⁹ 25. aprīlī Tukuma rajona Iekšlietu daļas priekšnieks majors Antonovs atbildējis, ka „tik senas lietas nevar izskaidrot”.⁴⁰ Lai noskaidrotu lietas apstākļus, 6. maijā Latvijas PSR Valsts drošības komitejas „A” daļai (Arhīvu daļai) pieprasīta izziņa, vai 1858. gadā dzimusī Trīne Meldere nav speciālajā uzskaitē. Izrādījās, ka nav.⁴¹

1954. gadā Sofija un Jānis dzīvoja Krasnojarskas apgabala Ingašas rajona Zavodovkas ķīmiskās mežsaimniecības Kučerovo sādžas Mednieku iecirknī, un Sofija bija dabūjusi darbu maizes ceptuvē.⁴²

1956. gada 24. janvārī Sofija rakstīja lūgumu PSRS iekšlietu ministram noņemt viņu un dēlu, kas tolaik mācījās 5. klasē, no speciālās uzskaites un ļaut atgriezties Latvijā pie meitām.⁴³ Pārbaudot lietas apstākļus,

notikusi sazināšanās starp dažādām iekšlietu sistēmas iestādēm. Pamatojoties uz Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas 1. speciālās daļas priekšnieka biedra Zujeva vēstuli,⁴⁴ Lejas-Ingašas rajona Iekšlietu daļas priekšnieks 10. martā informējis Sofiju, ka viņas lūgums noraidīts, jo „nav iemesla to apmierināt”.⁴⁵

Sarkanais laukums Tukumā. Pēc 1945. gada. Fotogrāfs nezināms. TMNM 4200

Red Square in the city of Tukums. After the year 1945. Photographer: unknown. TMNM 4200

1956. gada 18. martā Friča un Sofijas Mildas vecākā meita Lida Bērziņa, kas tolaik strādāja Latvijas PSR Patērētāju biedrības Tukuma Maizes kombinātā un bija precējusies ar Patērētāju biedrības noliktavas pārzini Edvīnu Bērziņu, rakstīja vēstuli PSRS iekšlietu ministram, kurā lūdza atļaut savai vecajai mātei un 16 gadus vecajam brālim Jānim pārcelties uz Tukumu un dzīvot viņas apgādībā.⁴⁶ Lietu skatīja vēlreiz.

1956. gada 19. aprīlī tomēr notika pagrieziens: izskatot lietas materiālus, LPSR Iekšlietu ministrijas operatīvais pilnvarotais kapteinis Dmitrijevs sagatavoja slēdzienu par Sofijas un viņas dēla, kas 1941. gadā izsūtīti kā sociāli kaitīgi elementi, noņemšanu no speciālās uzskaites, jo vīrs, kura vainas dēļ ģimene izsūtīta, miris, sieva veca un slimīga, bet dēls nepilngadīgs. Divas dienas vēlāk LPSR iekšlietu ministrs slēdzienu apstiprināja.⁴⁷ Sofija Milda Meldere ar dēlu Jāni Latvijā atgriezās 1956. gada jūnijā.⁴⁸

Gražina Gaidiene – bandīta sieva

Lietuviete Gražina Gilite, precējusies Gaidiene, bija 12 gadus jaunāka par Sofiju. Viņa dzimusi 1911. gada 1. aprīlī Paņevežas apriņķa Krekenavā tautskolotāja Kazimira Giļa ģimenē.⁴⁹ Gražina bija otrais bērns astoņu bērnu ģimenē. Pirmā pasaules kara laikā kopā ar ģimeni viņa devās bēgļu gaitās un labi apguva krievu valodu.⁵⁰ Gražina mācījās Kauņas 1. ģimnāzijā un pēc tās beigšanas 1930. gadā atrada darbu Tautas bibliotēkā. Paralēli darbam studējusi pedagogiju Kauņas Universitātes Humanitārajā fakultātē. 1934. gadā beigusi augstskolu, bet nav atradusi darbu specialitātē un tādēļ turpinājusi strādāt bibliotēkā. 1936. gada sākumā Gražina apprecējās ar Antanu Gaidi,⁵¹ kas dzimis 1907. gada 5. septembrī sīkzemnieku ģimenē, pabeidzis ģimnāziju Utenā, studējis Vitauta Lielā Universitātē Kauņā un beidzis Dabas zinātņu un matemātikas fakultātes fizikas-ķīmijas nodaļu, aizstāvot diplomdarbu par tēmu „Entropija

kā valences funkcija” un saņemot diplomu 1934. gada 3. jūlijā.⁵²

Antans tāpat kā Gražina studiju laikā strādāja, tāpēc abi beidza studijas vienā gadā. Antanu nosūtīja darbā par fizikas skolotāju Alītas pilsētā. Abi apprecējās 1936. gada sākumā. Antans dabūja darbu Universitātes zinātniski pētnieciskajā laboratorijā un atgriezās Kauņā.⁵³ Tā kā Antans bija izturējies konkursu par iespēju papildināties ķīmijā Kirī institūtā Parīzē, 1937. gadā abi devās uz Franciju. Gražina izmantoja iespēju studēt franču valodu Sorbonnā. Sākoties Otrajam pasaules karam, viņi atgriezās Lietuvā. Antans sāka strādāt universitātes Ķīmijas institūtā Kauņā par ķīmijas pasniedzēju, bet drīz vien ieguva neorganiskās ķīmijas katedras vadītāja vietnieka amatu.⁵⁴ 1940. gadā viņiem piedzima dēls Alģirds. Kad nodibinājās padomju vara, Gražina dabūja darbu Kauņas 9. vidusskolā par ģeogrāfijas skolotāju. 1941. gadā Gražina mainīja darba vietu un strādāja 6. un 7. vi-

dusskolā, kas atradās tuvāk viņas mājām. 1942. gadā piedzima meita Violeta. Pēc kara Antans turpināja darbu universitātē, bet Gražina strādāja par ģeogrāfijas skolotāju Kauņas 6. vidusskolā.⁵⁵

Gražinas vīrs Antans Gaidis tika apcietināts 1945. gada 23. vai 25. novembrī par

Gražina Gaidiene ar vīru Antanu Gaidis pie savas mājas Kauņā. 1937. gads. Fotogrāfs nezināms

Gražina Gaidiene with husband Antanas Gaidis at their home in Kaunas. Year: 1937. Photographer: unknown

piedalīšanos bandītu grupā. Viņam bija uzrādīta apsūdzība pēc Krievijas PFSR Kriminālkodeksa 58. panta 1.a punkta.⁵⁶ divus gadus viņš pavadījis cietumā, līdz PSRS Valsts Drošības ministrijas Sevišķā apspriede 1947. gadā viņam piespriedusi 10 gadus labošanas darbu nometnē. Kā liecina 1948. gada 8. maijā Valsts drošības ministrijas Arhīva daļas operatīvā pilnvarotā leitnanta Semkina sastādīta un daļas priekšnieka majora Kerbeļa parakstīta izziņa, Antans Gaidis bija nosūtīts uz ciemu "Abežj", lai izciestu sodu, strādājot Pečoras dzelzceļa būvniecībā.⁵⁷

Gatavojot lēmumu par Gražinas izsūtīšanu 1948. gada 7. maijā, pieprasīta izziņa par to, vai Gražina Gaidiene ir iekļauta Lietuvas PSR Valsts drošības tautas komisiāta Kauņas daļas operatīvajā kartotēkā. Pieprasījuma otrajā pusē 8. maijā izdarīta atzīme par to, ka šajā kartotēkā Gražinas vārda nav.⁵⁸

1948. gada maijā (bez datuma) sagatavots slēdziens par to, ka Antans Gaidis līdz arestam dzīvojis kopā ar sievu, tādēļ Gražina un viņas dēls Petričs [Dokumentā kļūda: dēla vārds ir Alģirds. – A. O.] izsūtāmi ārpus Lietuvas PSR robežām.⁵⁹ 23. maijā Gražinas Gaidienes mājā Petras ielā 8 Kauņā ieradās bruņoti vīri un paziņoja par aizturēšanu. Aresta brīdī Gražinas sešgadīgā meita Violeta bija smagi slima, bet astoņgadīgais dēls Alģirds aizskrēja paslēpties uz radu dzīvokli tajā pašā mājā. Gražina sacīja, ka nezina, kur dēlu meklēt, bet varas iestāžu pārstāvji, acīmredzot cilvēciņu jūtu vadīti, nevēlējās puiku atrast. Rezultātā abi bērni palika Kauņā pie Gražinas tēva un māsas.⁶⁰

23. maijā noformēta Gražinas aptaujas lapa, kurā norādītas visas ziņas par ģimeni, īpaši jautāts par vīru. Gražina atbildējusi, ka vīrs strādājis Valsts Universitātē par vecāko pētnieku, arestēts 1945. gadā un kopš tā laika viņa par vīru neko nezina.⁶¹ 23. jūlijā sagatavota izziņa par Gražinas ģimeni,

kurā konstatēts, ka Alģirds nav paņēmts, jo neviens nezina, uz kuriem tas izgājis, bet meita Violeta kā smagi slima atstāta pie radiem veseloties. Izziņā norādīts, ka arestētā Gražina Gaidiene konvoja pavadībā etapējama vispirms uz Panemūnes staciju un ievietojama ešelonā Nr. 97903, lai tālāk viņu etapētu uz Tinskajas staciju Krasnojarskas apgabālā.⁶² Acīmredzot personām, kas arestēja Gražinu Gaidieni, nācies sniegt paskaidrojumus, kāpēc bērni atstāti Kauņā. 29. jūlijā noformēta vēl viena izziņa, kurā apliecināts, ka, atbilstoši dokumentiem, bija jāizsūta Gražina un viņas dēls Henriks [Arī šajā dokumentā kļūda: dēla vārds ir Alģirds. – A. O.], bet, operācijas momentā veicot dokumentu pārbaudi, noskaidrots ģimenes sastāvs. Tā kā meita bija slima un dēls paslēpies, viņi atstāti Kauņā.⁶³

PSRS Valsts drošības ministrijas Sevišķā apspriede Gražinas lietu ar Nr. 13994 skatījusi 1948. gada 9. oktobrī. Sevišķās apspriedes protokolā lēmums Gražinas lietā

ierakstīts ar 431. numuru. Apspriede pieņēmusi lēmumu izsūtīt Gražinu, kas cēlusies no zemniekiem-kulakiem, bijusi bezpartejiska persona un bandīta ģimenes locekle, specnometinājumā Krasnojarskas apgabālā un konfiscēt viņas īpašumus.⁶⁴ 2. novembrī Sevišķās apspriedes protokola izraksts nosūtīts Krasnojarskas apgabala Iekšlietu daļai.

Gražina nonāca Lejas-Ingašas rajona Zavodovkas mežsaimniecības Novostroikas nometnē, kur sveķu vācēju darbu strādāja 1941. gadā izsūtītās Tukuma apkārtnes sievietes, arī Sofija Milda Meldere. Nav zināms, kā abas sievietes sadraudzējās, bet apsveikums Mildai vārda dienā, ko Gražina gatavojusi 1949. gada 15. maijā, un viņas izvēlētās Mairoņa dzejas rindas liecina par cieņas pilnām un sirsnīgām attiecībām. Sofija Milda nebija mācījusies augstās skolās, bet viņai piemita gara spēks un inteliģence. Gražina ļoti ilgojās pēc saviem Lietuvā palikušajiem bērniem. Sofija Milda, kuras

abas meitas bija aizbraukušas uz Latviju, ļoti labi zināja, ko nozīmē šķirties no saviem bērniem. Turklāt bija sagadījies tā, ka Sofijas Mildas dēls Jānis bija vienā vecumā ar Gražinas dēlu Alģirdu. Sofija droši vien at-

Izsūtītās sievietes Sibīrijā zāgē balķus. No kreisās: Štelfa, S. Freimane, J. Grīnhofa – Liholāte, D. Grīnhofa. Pirms 1956. gada. Fotogrāfs nezināms. TMNM 19585

Deported women in Siberia sawing boards. From left: Štelfa, S. Freimane, J. Grīnhofa – Liholāte, D. Grīnhofa. Before the year 1956. Photographer: unknown. TMNM 19585

balstīja Gražinu un palīdzēja viņai pieņemt notikušo, puika palīdzēja remdēt sirdssāpes.

Šobrīd trūkst informācijas par to, kā Gražina un Sofija Milda dzīvoja un strādāja Novostroikā, bet zināms, ka Gražina bieži vien izpildīja sveķu vākšanas normu pat par 150%.⁶⁵

Darbs bija ļoti smags, un sievietes meklēja iespēju pārcelties uz citurieni, lai dabūtu vieglāku darbu. Sofijas Mildas vīrs Fricis bija miris VJATLAGā, bet Gražinas vīram Antanam bija palaimējies izdzīvot. No PE-ČORLAGa, kur viņš nonāca 1947. gada 25. decembrī, viņš bija pārsūtīts uz Vorkutas nometni Komi Autonomajā apgabalā.⁶⁶ Viņš tika norīkots darbā kādā rūpnīcā, bet pēc tam nonāca dzelzceļa depo „Predšahtanaja”. Antans izcēlās ar savām zināšanām, tāpēc viņam atļāva izveidot ķīmisko laboratoriju un veikt inženiera-ķīmiķa pienākumus. Antans tika iecelts pat par laboratorijas vadītāja vietnieku.⁶⁷ Kā darba pirmrindnieku viņu

atbrīvoja pirms termiņa, un viņam atļāva pārcelties pie sievas. 1953. gada 17. novembrī nometnes priekšnieks parakstījis izziņu Nr. 0041318 par atbrīvošanu un atļauju doties uz izvēlēto dzīvesvietu Krasnojarskas apgabalā.⁶⁸ 19. decembrī viņam tika noformēta anketa Krasnojarskas apgabala Iekšlietu daļā. Anketā ierakstīti visi dati par pašu Antanu, viņa ģimeni un radniekiem, tai skaitā arī ziņas par pazudušo brāli Aleksu.⁶⁹

Gražinas un Antana dzīve nometinājumā

1954. gada 4. janvārī Antans pieņemts darbā par skolotāju Krasnojarskas apgabala Lejas-Ingašas rajona Kučerovas vidusskolā, kur mācījis matemātiku un fiziku 7. līdz 9. klasei.⁷⁰ Acīmredzot trūka skolotāju, jo Antanu pieņēma darbā bez jebkādiem izglītības dokumentiem. Tikai 1954. gada 27. janvārī Valsts notāra kantorī Kauņā apstiprināts Antana Gaida diploma tulkojums krievu valodā⁷¹ un tūlīt pat nosūtīts uz Kučerovu.

Tā kā Antans bija dabūjis skolotāja vietu, arī Gražina saņēma atļauju pārcelties pie vīra uz Kučerovu. 1955. gada 1. janvārī viņa pieņemta darbā par rokdarbu pulciņa vadītāju minētajā Kučerovas skolā. Darbs skolā abiem patika un padevās. 1955. gada 20. maijā parakstītajos raksturojumos skolas direktors biedrs Suriņecs (?) abus novērtējis kā labus skolotājus un darba biedrus, kas ieguvuši autoritāti kolēģu vidū. Antans iestājies pamatskolu un vidusskolu skolotāju arodbiedrībā, ļoti daudz strādājis, lai paaugstinātu kvalifikāciju, un ļoti daudz uzmanības veltījis savu audzēkņu apmācības metožu izvēlei. Jau pirmajā gadā viņam izdevies panākt, ka visi 12. klases audzēkņi labi nokārtojuši skolas beigšanas eksāmenus.⁷² Savukārt Gražinas vadītais prasmīgo roku pulciņš piedalījies Lejas-Ingašas rajona izstādē un guvis augstu novērtējumu. Gražina arī daudz darījusi, lai sagatavotu skolu jaunajam mācību gadam.⁷³ Raksturojumi izdoti 20. maijā nosūtīšanai PSRS

Augstākai Padomei līdz ar lūgumu par noņemšanu no speciālās uzskaites.

1955. gadā daudzi izsūtītie un sodītie rakstīja lūgumrakstus par soda samazināšanu vai viņu atbrīvošanu. 1955. gada 20. maijā lūgumu par atļauju atgriezties Lietuvā rakstīja gan Gražina un Antans, gan arī viņu bērni – Alģirds un Violeta, kuri tolaik mācījās Kauņas 6. vidusskolas 9. un 7. klasē. Ģimenei palīdzēja kāda deputāte A. Mikulskiene no Lietuvas.

Gražinas lietā saglabājusies A. Mikulskienes vēstule PSRS Augstākās Padomes Prezidijam par Gražinas un Antana atbrīvošanu no specnometinājuma,⁷⁴ kā arī abu viņu bērnu – Alģirda un Violetas – rakstītais iesniegums PSRS Augstākās Padomes Prezidijam. Vēstulē Alģirds rakstīja, ka tēvs arestēts un sodīts 1945. gadā, bet māte izsūtīta 1948. gadā kā sodīta cilvēka sieva. Pēc soda izciešanas Vorkutā tēvs izsūtīts uz mātes nometinājuma vietu. Abi vecāki strādā Ku-

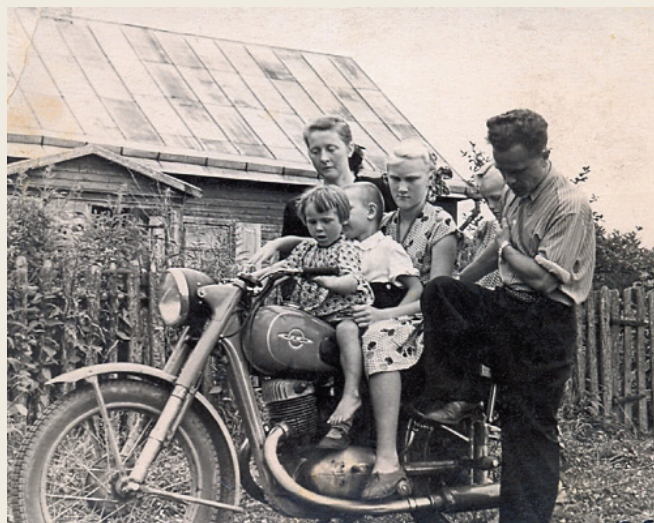
čerovas vidusskolā, bet bērni dzīvo pie vec-tēva Kazimira Gīļa Kauņā. „Mums bieži pietrūkst vecāku gādības. Manai mātai Violetai ir runas defekts – grūti izrunāt vārdus. Pēc ārsta slēdziena viņai nepieciešama nopietna kakla operācija 12 gadu vecumā, bet vectēvs nepiekrīt operācijai bez vecāku klātbūtnes. (...) Ņemot vērā mūsu grūto stāvokli, lūdzu atgriezt mūsu vecākus, lai viņi abi varētu kļūt par labiem padomju cilvēkiem. (...) Jūlijā būs lieli svētki – padomju Lietuvas 15. gadadiena – un tie būtu divtik lieli, ja mēs sagaidītu mājās savus vecākus.”⁷⁵ [Tulkojums no krievu valodas. – A. O.]

Savā iesniegumā PSRS Augstākajai Padomei Gražina savukārt rakstījusi, ka izsūtīšanas brīdī bērni atradās laukos un tāpēc dzīvo pie 75 gadus vecā Gražinas tēva Kauņā. „Mēs esam tālu, bet pusaudžiem vajag stingru roku katru dienu.” Viņa lūdza pārskatīt lietu un atļaut atgriezties dzimtenē, lai viņi varētu pierādīt, ka ir īsti padomju cilvēki.⁷⁶ Lūgums tika noraidīts, un abi izsū-

tītie turpināja strādāt Kučerovā. 1956. gada janvārī Gražina tika iecelta par vācu valodas skolotāju 8. līdz 10. klasē.⁷⁷

Antans un Gražina atbrīvoti no specno-
metinājuma saskaņā ar PSRS iekšlietu mi-
nistra 1955. gada 2. decembra pavēli, pa-
matojoties uz to, ka viņi ir skolotāji.⁷⁸ Vēl
strādājot Kučerovas vidusskolā, Gražina
rakstījusi lūgumu noņemt viņai izsūtītās
personas statusu. 1956. gada 14. aprīlī
Lietuvas PSR prokurora vietnieks biedrs
Koļesņikovs pārsūtījis Iekšlietu ministri-
jas 1. specdaļai Gražinas Gaidienes sūdzī-
bu par izsūtīšanu, uzdodot pārbaudīt viņas
lietu, bet papildus ar roku veidlapā pie-
rakstījis, ka spriedums nav pārskatāms.⁷⁹
Spriežot pēc tā, ka šādu sūdzību izskatīša-
nai bija izveidota speciāla veidlapa, kur bija
jāieraksta tikai personas vārds un uzvārds,
jādomā, ka izsūtītie tolaik ļoti aktīvi risināja
savus jautājumus un sagādāja prokuratūrai
un iekšlietu iestādēm samērā daudz darba.
Visa iestāžu sarakste minētajos jautājumos

bija ar slepenības grifu, tomēr atradās cil-
vēki, kas ieteica, kam rakstīt, ko rakstīt un
kā rakstīt, lai mēģinātu atgūt brīva cilvēka
statusu.

Gražinas māsa ar saviem bērniem un Gražinas meitu Violetu(3. no labās) Kauņā. 1955. gads. Fotogrāfs nezināms

Gražina's sister with her children and Gražina's daughter Violeta (third from the right), in Kaunas. Year: 1955. Photographer: unknown

Gražina un Antans turpināja darbu Kučerovas vidusskolā līdz mācību gada beigām un tikai 30. maijā saņēma Lejas-Ingāšas rajona speckomendanta un Krasnojarskas apgabala Iekšlietu daļas 4. specnodaļas priekšnieka parakstītu izziņu par atbrīvo-

Gražina Gaidiene (1. no kreisās) pēc atgriešanās no Sibīrijas. Pēc 1956. gada. Fotogrāfs nezināms

Gražina Gaidiene (first from the left) after returning from Siberia. After the year 1956. Photographer: unknown

šanu un līdz ar to ieguva tiesības izbraukt.⁸⁰ 1956. gada jūnijā Antans un Gražina atgriezās Lietuvā. Gražinai izdevās dabūt krievu valodas skolotājas vietu, bet Antans universitātē atgriezties nevarēja. Viņš strādāja rūpnīcā „Metālas”.⁸¹ Drošības iestādes rūpīgi sekoja abu dzīvei, pievienojot viņu krimināllietām visus, viņuprāt, svarīgos dokumentus, tai skaitā arī izziņas par pensijas piešķiršanu.⁸²

1. Gražinas Gaidienes vēstule Sofijai Mildai Melderei. 1949. gada 15. maijā. TMNM 21017.
2. Tukuma muzeja krājuma glabātājas Zintas Paševičas tulkojums
3. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 13. lp.
4. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 13. lp.
5. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 13. a lp.
6. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 3. lp.
7. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 6. un 41. lp.
8. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 34. lp.
9. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 1. lp.
10. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 3. lp.
11. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 3. lp.
12. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 7. lp.
13. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 8. lp.

14. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 9. lp.
15. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 11. lp.
16. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 14. lp.
17. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 16. lp.
18. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 15. lp.
19. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 17. lp.
20. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 18. lp.
21. Birutas Bērziņas atmiņas. Pierakstītas 1988. gada 30. septembrī. TMNM 22078.
22. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 46. lp.
23. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 54. lp.
24. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 76. lp.
25. Turpat, 80. lp.
26. Dzidras Valdmanes intervija. 2011. gada 17. jūnijā. Filma DVD formātā „Pazudinātās paaudzes stāsti”, Tukuma muzejs, TV „Spektrs”, 2011.
27. Birutas Bērziņas atmiņas. Pierakstītas 1988. gada 30. septembrī. TMNM 22078.
28. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 57. lp.
29. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 57. lp.
30. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 80. lp.
31. Birutas Bērziņas intervija. 2011. gada 17. jūnijā. Filma DVD formātā „Pazudinātās paaudzes stāsti”, Tukuma muzejs, TV „Spektrs”, 2011.
32. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 40. lp.
33. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 49. lp.
34. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 40. lp.
35. Turpat, 46. lp.
36. Turpat, 49. lp.
37. Turpat, 45. lp.
38. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 43. lp.
39. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 26. lp.
40. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 25. lp.
41. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 23. a lp.
42. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 55. lp.
43. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 23. lp.
44. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 22. lp.
45. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 22. lp.
46. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 20. lp.
47. LVA, 1987. fonds, 1. apraksts, 13239. lieta, 27. lp.
48. 1941//žurn.: Latvijas Arhīvi pielikums, Latvijas Arhīvu ģenerāldirekcija, 1998, 88. lpp.
49. Lietuvos Ypatingasis archyvas, turpmāk - Lietuvas Valsts arhivs, V-5 fonds, 1. apraksts, 6496. lieta, 1. lp.
50. Hendrika Ģiļa stāsts. Pierakstīja Agrita Ozola, 2011. gada 15. aprīlī.
51. Lietuvas Valsts arhivs, V-5 fonds, 1. apraksts, 6496. lieta, 13. lp.
52. Lietuvas Valsts arhivs, V-5 fonds, 1. apraksts, 6496. lietas pielikums, 5. lp.
53. Lietuvas Valsts arhivs, V-5 fonds, 1. apraksts, 6496. lieta, 26. lp.
54. Turpat, 26. lp.
55. Lietuvas Valsts arhivs, V-5 fonds, 1. apraksts, 6496. lieta, 24.-25. lp.
56. Lietuvas Valsts arhivs, V-5 fonds, 1. apraksts, 6496. lieta, 2. lp.
57. Lietuvas Valsts arhivs, V-5 fonds, 1. apraksts, 6496. lieta, 2. lp.

ед-4. **Выписка из протокола № 40-3.** 9

Особого Совещания при Министре Государственной Безопасности Союза ССР

от "9" октября 1948 г.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
<p>431. Учетное дело № 13994 МГБ Литовской ССР.</p> <p>ГАЙДИЕНЕ Гражина д.Казимо, 1911 г.р., ур. Литовской ССР, литовка, гр. СССР, из крестьян-кулаков, беспартийная.</p>	<p>ГАЙДИЕНЕ Гражину д.Казимо, как член семьи бандита националиста выселить на спецпоселение в Красноярский край.</p> <p>Имущество КОНФИСКОВАТЬ.</p>

Нач. Секретариата Особого Совещания

Handwritten signature: Anablevsky

Izraksts no Valsts drošības ministrijas (VDM) Sevišķās apspriedes protokola par soda mēra piespriešanu Gražinai Gaidienei. 1948. gada 9. oktobris. Lietuvas Valsts arhīvs

An excerpt from the protocol of a special meeting at the National Security Ministry on the punishment of Gražina Gaidiene, October 9th, 1948, Lithuanian State Archive

Izraksts no VDM Sevišķās apspriedes protokola Nr. 40-3

1948. gada 9. oktobrī

Klausījās

431. Lietuvas PSR Valsts drošības ministrijas uzskaites lietu Nr. 13994.

Gražina Gaidiene Kazimira meita, 1911., dzim. Lietuvas PSR, lietuviete, PSRS pilsoņe, no zemnieku – kulaku ģimenes, bezpartejiskā.

Nolēma

Gražinu Gaidieni Kazimira meitu kā bandīta nacionālista ģimenes locekli izsūtīt uz specnometinājuma vietu Krasnojarskas apgabalā.

Īpašumu konfiscēt.

Sevišķās apspriedes sekretariāta priekšnieks
(paraksts)